

Fűzfajok (*Salix spp.*)

A fűzfa kérgét évezredek óta használják fájdalom- és lázcsillapításra. A fűzfakéregből előállított Aspirin volt az első iparilag gyártott gyógyszer. A fűz erős gyökérzetével az ártereken védi a gátakat, csökkenti a víz erejét, sebességét. Hajlékony vesszőiből kosarat fonnak, puha fájából gyufa és papír készül. Bizonyos fajait ún. energiafűzként biomassza előállítására nálunk is egyre nagyobb mértékben termesztik. A baraka a húsvét egyik fontos jelképe.

Előfordulása

Az északi féltéke mérsékelt övében elterjedt fajokról van szó. Több fűzfaj is honos nálunk, ezek országsszerte vadon fordulnak elő. Többségük folyópartok melletti árterületeken, nedves réteken él. A nyárfajokkal együtt az alföldi árterei erdők uralkodó fái.

Környezeti igényei

Általában pionír növények, tehát az elsők közt telepednek meg a területen. Gyökereik gyorsan átszövik a talajt, ezzel szerepet játszanak a talaj megkötésében, javításában. Talajban nem válogatnak, ha megfelelő a vízellátottság. Szikések kivételével minden talajtípuson megélnek, leginkább azonban a tápanyagban gazdag, hordalék-, kavics-, öntés- és homoktalajokon érzik jól magukat. A semleges, enyhén savas kémhatású talaj kedvező számukra. Víz- és fényigényük nagy. Igénylik a folyamatos és jó vízellátottságot, sőt az időszakos vízborítást is elviselik. Hőigényük eltérő: a fatermetű fajok általában melegkedvelők, az alacsonyabb növésűek a hűvösebb éghajlatot kedvelik.

Botanikai leírása

A fűzfajok a fűzfafélék (*Salicaceae*) családjába tartoznak. Nemzetségük sok fajt, alfajt, hibridet foglal magában. A legfontosabb hazai fajok: fehér fűz (*S. alba*), kosárfonó fűz (*S. viminalis*), amerikai fűz (*S. x americana*), csigolyafűz (*S. purpurea*), törékeny fűz (*S. fragilis*), boroszlánképző fűz (*S. daphnoides*).

Lombhullató, fás szárú növények. A hazai fűzfajok általában nagyméretű cserjék vagy fák, ritkábban kisméretűek. A kéreg hosszan repedezett, fajtól függően barnásszürke, sötétebb vagy világosabb barna. Hajtásaik, vesszőik hosszúak, vékonyak, hajlékonyak. A levelek egyszerűek, hosszúkásak, különböző mértékben fűrészesek, ritkán ép szélűek. Kétfajta, rovarporozta növények. Kora tavasszal virágzanak, általában még a levelek megjelenése előtt. Füzérvirágzatukat a köznyelvben barkának nevezik. A termős virágok nektárt tartalmaznak, illatosak, a méhek szívesen keresik fel őket. Toktermésük van, a szél terjeszti a repítő szőrös magvakat.

Hatóanyaga

A kéreg legfontosabb hatóanyagai fenol-glikozid típusú vegyületek, legjelentősebbek a családról elnevezett szalicin és származékai (szalicilalkohol, szalicilsav). Tartalmaz még cseranyagokat és flavonoidokat.

Gyógyhatása, felhasználása

Gyulladáscsökkentő, fájdalomcsillapító hatású. Már az ókorban ismerték, elterjedten használták. Különösen nagyobb adagoknál azonban gyomor- és

bélrendszeri problémák jelentkeztek. Nagy áttörést jelentett, amikor felfedezték, hogy a szalicilsav acetilézésével jelentősen tompítani lehet a szer gyomorirritáló hatását. 1899-ben dobta piacra a német Bayer cég az acetil-szalicilsav hatóanyagú új gyógyszert, az Aspirint, amely a mai napig az egyik legnagyobb mennyiségben eladott gyógyszer. Eredetileg fűzfakéregből vonták ki a szalicilsavat, ma már szintetikusán állítják elő. Richter Gedeon az aszpirin savi hatását kalcium-karbonáttal közömbösítette és létrehozta annak kalciumsóját, így született meg a Kalmopyrin. Ezzel az átalakítással a gyógyhatása nem sérült, viszont a gyomorbéli és egyéb kedvezőtlen mellékhatások tovább csökkentek, sőt mivel vízdoldhatóvá tette a vegyületet, annak hatása gyorsabbá vált.

Az acetil-szalicilsav, a nem szteroid fájdalomcsillapító és gyulladáscsökkentők csoportjába tartozik. Alkalmazható enyhe és középérső fájdalmak: pl. fejfájás, fogfájás, hátfájás, ízületi fájdalmak és menstruációs fájdalom; továbbá lázas, meghűléses megbetegedések kezelésére.

Az acetil-szalicilsav meggátolja a vérlemezkék (trombociták) összetapadását, ezzel késlelteti a vér-

alvadást és csökkenti a vérrögök kialakulását (hétköznapi szóhasználatlaltal „vérhígító”). Véralvadás-gátlásra használják szív- és érrendszeri trombotikus betegségek megelőzésére, ill. szívinfarktuson átesett betegeknél.

Mellékhatásként gyomor- és bélrendszeri panaszok, de túlérzékenységi reakció is kialakulhat. Terhesség és szoptatás alatt csak orvosi felügyelet mellett alkalmazható, 12 évesnél fiatalabb gyerekek számára nem javasolt alkalmazása. Ugyancsak ellenjavallt asztmások, cukorbeteg, köszvényesek, máj-, ill. vesebeteg, fekélyben szenvedő személyek számára. Ma, amikor a természetes gyógyszerek újból tért hódítanak, a fűzfakérget is egyre többször használják láz- és fájdalomcsillapításra, amely eseti alkalmazásokban hatásos és biztonságos, de ha hosszabb ideig szükség van a terápiára, akkor a gyári készítményeket kell választani.

Ajánlott napi adagja 6-12 g kéreg, amelyet 1,5-2 dl szobahőmérsékletű vízben 8 órát áztatva, vagy forró vízzel leöntve, 15-20 percig állni hagyva, majd leszűrve készíthetünk teát.

A szalicilsavat (népiesen szalicil) élelmiszerek tartósítására iparilag már nem használják a szervezetben történő felhalmozódásának veszélye miatt, de házi tartósításra még beszerezhető.

Külsőlegesen borogatás, alkoholos kivonat vagy kenőcs formájában helyileg, vágott vagy égett sebek és egyéb bőrproblémák, gyulladások, fertőzések gyógyítására használható. Gyorsítja a külső bőrréteg hámlását, így a faggyúmirigyek nem tömődnek el, és gyorsabban képződik új bőr. Ezért számos bőrápolószer, kozmetikum készül belőle, akne, bőrkeményedés, tyúkszem, szemölcs és korpásodás kezelésére.

Fája puha, leginkább faragványokat, háztartási eszközöket, gyufát, papírt készítenek belőle. Hajlékony vesszőiből kosarat, bútort fonnak. Az ún. energiafűzek gyorsan növekvő biomasszájának elégetésével szolgáltatnak megújuló energiát.

Gyűjtése

A vesszőkről, vékonyabb ágakról februárban, március elején gyűjtik a kérget. A 30-40 cm távolságban ejtett két gyűrűs metszést hosszanti vágással összekötik, majd a kérget lehántják. Az így nyert kéreg 1-2 mm vastag, sima vagy hosszanti irányban ráncos, összegöngyölgődő. A fiatal, legfeljebb egy éves hajtások is gyűjthetőek, ezek egészben száríthatók. A kérget, hajtást napon vagy árnyékban, jól szellőző helyen, esetleg műszárítóban 50-60°C-on szárítják.

Termesztése

Hazánkban gyógyászati felhasználásra nem termesztenek fűzet, a kéreg gyűjtéséből származik. Mivel a fűzek a leggyorsabban növekvő fajok közé tartoznak, biomassza előállítás céljából, megújuló energiaforrásként termesztik őket. Különösen a magas talajvízű, víznyomós vagy időszakosan vízzel elöntött területeken jelentenek alternatívát. Az energetikai ültetvény telepítése támogatott, de engedélyköteles. Bár jóval kisebb mértékben, de hajlékony vesszőikért a kosárfonásra alkalmas fajokat is termesztik.

Dr. Koczka Noémi

SZIE Mezőgazdasági és Környezettudományi Kar

